

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН
КАФЕДРА ДИТЯЧИХ ХВОРОБ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**II ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНІ ТА ДЕОНТОЛОГІЧНІ
ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ МЕДИЦИНИ
(НЕМЕДИЧНІ ПРОБЛЕМИ В МЕДИЦИНІ)»**

18-19 ЛЮТОГО 2021 РОКУ

М. ЗАПОРІЖЖЯ

Редколегія:

Боярська Л. М. – завідувач кафедри дитячих хвороб ЗДМУ, кандидат медичних наук, професор;

Утюж І. Г. – завідувач кафедри суспільних дисциплін ЗДМУ, доктор філософських наук, професор;

Котлова Ю. В. – кандидат медичних наук, доцент кафедри дитячих хвороб ЗДМУ;

Сенетий Д. П. – доктор філософських наук, доцент кафедри суспільних дисциплін ЗДМУ;

Мегрелішвілі М. О. – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних дисциплін ЗДМУ;

Касаткіна К. А. – викладач кафедри суспільних дисциплін ЗДМУ.

Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціально-етичні та деонтологічні проблеми сучасної медицини (немедичні проблеми в медицині)» (18-19 лютого 2021 року). – Запоріжжя: ЗДМУ, 2021. – 180 с.

Автори матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наданої у доповідях інформації й точність наведених цитат. Точка зору автора не завжди може співпадати з позицією редколегії.

2. ПІДГОТОВКА СПЕЦІАЛІСТА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 323.3-058.12-027.542-043.83:[61:378.4]

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В СУЧАСНИХ ЗВО МЕДИЧНОГО ТА ФАРМАЦЕВТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

*Турган О.Д., д. філол. н., професор,
завідувач кафедри культурології та українознавства,
Запорізький державний медичний університет*

Анотація. У статті сконцентровано увагу на важливості ролі гуманітарної складової у формуванні всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця медичного та фармацевтичного спрямування, який має поповнити ряди національної еліти. Особливу увагу зосереджено на дії у навчально-виховному процесі закону утвердження україноцентризму, його реалізацію через знання мови, історії й української культури.

Ключові слова: інтелігенція, культура, мова, духовність, картина світу, національна освіта.

Abstract. The article focuses on the importance of the role of the humanitarian component in the formation of a fully developed personality of the future medical and pharmaceutical specialist, who should join the ranks of the national elite. Particular attention is paid to the actions in the educational process of the law of Ukrainian centrism, its implementation through knowledge of language, history and Ukrainian culture.

Key words: intelligentsia, culture, language, spirituality, picture of the world, national education.

Перш за все треба здобути собі інтелігенцію, вернути нації її «мозок» – аби не було так, що є над чим робити, та нема кому.

Леся Українка

Світова практика переконує: аби отримати університетський диплом, студент має опанувати певну кількість не лише спеціальних дисциплін, а й дисциплін гуманітарного, методологічного спектру – філософського, культурологічного, історичного, філологічного. Відомо, що у Японії людині вручають атестат зрілості лише тоді, коли вона складає іспит на знання 100 текстів народних пісень. Вільгельм фон Гумбольдт як один із реформаторів навчальної системи в Німеччині стверджував, що ЗВО не лише вища ланка освітнього процесу, але й «вершина моральної культури нації».

Одним із основних завдань при вивченні навчальних дисциплін «Історія України та української культури», «Українська мова за професійним спрямуванням», курсів за вибором «Медицина та художня культура», «Основи психології», «Основи педагогіки», «Основи християнської етики і моралі», «Психологія спілкування», «Теорія і практика професійної мовної комунікації», «Тренінг спілкування» є формування всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця медичного та фармацевтичного спрямування, який має усвідомити своє вагоме місце у культурно-історичному процесі, в розбудові й утвердженні держави.

За висловом Авіценни, «у лікаря є три засоби боротьби з хворобою: слово, рослина, ніж». На першому місці, як бачимо, поставлене слово. Саме знання мови, мовна і мовленнєва культура завжди є надійним фундаментом освіченості, інтелігентності, важливим складником особистості майбутнього фахівця. Від мистецтва мовного спілкування суттєво залежать результати лікування пацієнтів. Відомі імена багатьох лікарів, які уособлюють у собі ренесансні типи, де синтезуються знання про тілесне й духовне, реалізується багатогранність талантів. Це Асклелій, Емпедокл, Гіппократ, Ю. Дрогобич (Котермак), М. Булгаков, А. Чехов, В. Вересаєв, М. Амосов, М. Левицький, С. Руданський, Іван та Юрій Липи, В. Філатов, Ю. Щербак, А. Радзіховський та багато інших.

Важливо визначити і спроектувати філософсько-релігійну систему на розв'язання взаємовідношення тріади Особи, Культури і Всесвіту, в якій закладена вічна суперечливість. І як зазначає академік М. Жулинський, «...кожен із нас повинен повсякчасно гордо і невтомно тримати в руках духовний жезл національного обов'язку – набувати батьківщину для себе і для свого ближнього, бо якщо не набудеш власної батьківщини, втрапиш увесь світ» [5, с. 5].

Батьківщина, за Гансом-Георгом Гадамером, – це мовна батьківщина, мова – це «дім буття» кожної людини. У статті «Батьківщина й мова» цей німецький філософ слушно зауважував: «Життя – це заглиблення в мову. Кожен, хто прагне освоювати чужий край і чужу культуру, повинен шукати можливостей заглибитись в іншу мову. У цьому полягає перелом, якого не уникнути і який повинен допомогти вилікуватись, якщо людина хоче вижити в нових умовах. Взагалі лікування – це не те, що ми звикли мати на увазі в нашому технократичному суспільстві, коли, наприклад, звертаються до лікаря. Лікуватись – це імператив життя для самого хворого. Хвороба полягає в тому, що людина втрачає навички комунікативного мовлення, якщо більше не чує своєї власної мови» [3, с. 189]. В унісон до цих думок звучить твердження І. Марвана про те, що «рідна мова – це єдина Батьківщина, яка назавжди залишається і відроджується в людині, куди б її не закинула доля» [12, с. 147].

Морально-етичне й культурне вдосконалення людини – важливий і, можливо, найважливіший критерій суспільного розвитку, бо він тісно пов'язаний із відродженням духовності, національної гідності.

Мова, Слово віками були в центрі уваги державних діячів, мислителів, творців освіти, науки, мистецтва. Бо в Слові бачили найбагатший, найкоштовніший скарб народу, наймогутнішу, магічно-чарівну (рівну божественній) і таємничу силу, міра ж володіння Словом вважалася мірою розвитку, вдосконалення, культури, гідності кожної особистості, нації. «Ну що б, здавалося, слова... / Слова та голос – більш нічого. / А серце б'ється – ожива, / Як їх почує!.. / Знать од Бога / І голос той, і ті слова / Ідуть меж люди!», – писав із геніальною проникливістю Т. Г. Шевченко.

Мова – явище космічне, незбагненне, божественне. Відомі всім слова із Біблії «Споконвіку було Слово, і Слово в Бога було, і було Слово Богом» (від Івана 1:1). Цей мотив звучить у творах багатьох майстрів слова, і, зокрема, в поезії Д. Білоуса: «Вібує в мові кожен атом, – / Доловлюю коливання, рух. / Бо слово робиться крилатим, / Коли Господь вселяє дух».

Духовний авторитет нашої нації, академік Іван Дзюба підкреслював: «Рідна мова – це найособистіша і найглибша сфера обстоювання свого «я», коли воно є, своєї особистості і національної гідності» [4, с. 12].

Для збереження нашої мови першим вартовим став Нестор-літописець. Саме з його ім'ям пов'язане державне свято День української писемності та мови, що відзначається 9 листопада. Василь Голобородько так осмислює значення постаті Нестора для розвитку нашої мови в однойменному вірші: «Кожне слово нашої мови / записане у Літописі / тож хай знають вороги / якими словами на самоті мовчимо».

Як наші недруги і вороги не намагалися нівечити і знищувати слово, які численні й масовані відбувалися лінгвоцидні процеси (на сьогодні їх відомо понад 600), воно «оживало й сміялося знову». Під загрозу ставилось існування української нації, мови, літератури, а тим самим й цілісність людства, гуманістична сутність вселюдської культури. Великий педагог К. Д. Ушинський у праці «Рідна мова» настійно наголошував, що «поки жива мова народна в устах народу, до того часу живий і народ. І нема насильства більш нестерпного, як те, що хоче відняти в народі спадщину, створену незчисленними поколіннями його віджилих предків. Відберіть у народу все – і він усе може повернути; але відберіть мову, і він ніколи більше не створить її, нову батьківщину навіть може створити народ, але мови – ніколи; вимерла мова в устах народу – вимер і народ...» [10, с. 123].

На сторожі рідного слова стали генії нашого народу – Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, видатні письменники і культурні діячі О. Олесь, В. Сосюра, П. Тичина, М. Рильський, М. Бажан, Є. Маланюк, Д. Павличко, Л. Костенко, М. Вінграновський, І. Драч, Б. Мозолевський, Є. Сверстюк, В. Стус, П. Мовчан та ін.

Про специфіку й утвердження українським народом своєї мови всупереч імперським намаганням заборонити й знищити її вказує Л. Костенко: «У всіх народів мова – це засіб спілкування. У нас це – фактор відчуження. Не інтелектуальне надбання століть, не код порозуміння, не першоелемент літератури, а з важкої руки Імперії ще й досі для багатьох – це ознака націоналізму, сепаратизму, причина конфліктів і моральних травм» [6].

Наша мова – одна з найдавніших та найбагатших мов світу, має лексичне багатство й витонченість, завдяки яким досконало передає найтонші смислові нюанси у творах Гомера й Овідія, Сервантеса й Шекспіра, Бокаччо, Пушкіна й Міцкевича. Велетенські бібліотеки перекладної літератури залишили нам І. Франко, Леся Українка, А. Кримський, П. Грабовський, П. Тичина, М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара, М. Рильський, В. Мисик, М. Бажан, Б. Тен, М. Лукаш, Г. Кочур, М. Стріха, В. Стус, Ю. Лісняк та ін.

Визнано, що наша мова – одна з наймузикальніших. На цю ознаку вказує Д. Павличко: «Ця незбагненна душа нашої мови, як золотоносна ріка, виблискує на хвилях народної пісні, переливається в душу нації, творить чуттєву нерозривність українського серця й української землі. Геніальні композитори Моцарт і Бетховен, Глінка і Чайковський, Барток і Стравінський користалися українськими мелодіями у своїй творчості, а це значить, що вони чули вібрацію найвищих небес нашої мови» [9, с. 6].

Недарма Л. Кисельов сказав, що все на світі тільки пісня українською мовою. Для видатних композиторів М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка,

І. Карабиця, Є. Станковича, М. Скорика, Л. Дичко, В. Степурка українська пісня, усна народна творчість загалом стала невичерпним джерелом, твердинею, наснагою й мудрим вічним учителем.

Не менші досягнення має українська мова в розробці наукової термінології в усіх галузях, про що свідчать словники, видані в різні періоди. Академією наук був виданий цілий ряд лексиконів, з яких можна судити, що всі точні науки (гідротехніка, машинобудування, гірнича справа, математика, хімія, фізика) можуть викладатися, розвиватися українською мовою як державною мовою України. Вперше в світі (1973 р.) була видана «Економічна кібернетика» у двох томах. Створені словники і в інших галузях, зокрема медицини – термінологічні, тлумачні, перекладні.

Людину завжди цікавила проблема взаємовідносин мови і світу, мови й мислення. Комплекс мова – мислення – світ із давніх-давен стає об'єктом вивчення. Лінгвістика, розширившись і поглибившись, увійшла до контексту суміжних наук (філософія, логіка, соціальна антропологія, етнологія, математика, психологія, нейрофізіологія, медицина та ін.). Центром цієї суміжності стає слово.

Картина світу постійно формується в процесі контактування людини з навколишнім середовищем. Мовна картина світу – це образ світу, втілений у мові. Людина думає, відчуває і живе тільки в мові, вона має спочатку сформуватися за допомогою мови, засвоюючи надбання національної і світової культури. Саме через мовну картину світу, яка весь час розширюється й поглиблюється, захищається український менталітет. Він потребує «якісно нового розвитку національно смислового, інформаційно-психологічного ресурсу, національної ідеології і гуманітарної концепції, національної освіти і науки для того, щоби розвиток і зміцнення нації, осучаснення її духовно-моральних цінностей поставити на надійний інтелектуальний ґрунт, що сприятиме успішному доланню викликів часу, ...забезпечить гідне місце Україні у європейському і світовому співтоваристві» [7, с. 4].

Кафедра культурології та українознавства організовує участь студентів у відзначенні Дня української мови та писемності, написанні ректорського диктанту, Всеукраїнського диктанту національної єдності, конкурсах стіннівок, у I етапі Міжнародного мовно-літературного конкурсу ім. Т.Г. Шевченка та I етапі Міжнародного конкурсу знавців української мови ім. Петра Яцика, а також відвідуванні Краєзнавчого музею м. Запоріжжя, Запорізького художнього музею, Обласного академічного музично-драматичного театру ім. В. Г. Магара, Запорізького театру юного глядача, Нового театру, Муніципального театр-лабораторії «Ві», Концертного залу ім. М. Глінки, виставкових залів та галерей міста та регіону. Метою цих форм роботи є формування особистості на засадах духовності, моральності, створення умов для культурного розвитку, утвердження поваги й адекватного ставлення до культурного та історичного минулого і сьогодення України, створення моделі компетентного споживача сучасної культури.

Особливу увагу кафедра приділяє відзначенню річниць із дня народження Т. Г. Шевченка та інших видатних представників нашої культури. Традиційно щороку в березні проводиться загальноуніверситетська вікторина «Шевченко знаний і незнаний» та конкурс-читання поезії Т. Г. Шевченка і про Т. Г. Шевченка. Під час занять із навчальних дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням» та «Історія України й української культури»

проводяться тематичні бесіди, присвячені творчій спадщині митців; конкурси читців Шевченкових поезій, перекладених іншими мовами, диспути. При проведенні заходів наголошується на тому, чому Т. Шевченко увійшов у душу кожного українця. Ю. Мушкетик, роздумуючи над роллю Великого кобзаря в історії українського народу, стверджує: «Він – один!.. У цьому його сила і велич. Було немало співців до нього і після нього. Були Містраль, Прешерн, які віддали свій талант на служіння гнобителям, але тільки він мав правдивий голос, який залунав на весь світ. Цей голос, це серце дав йому Бог. Він його посланець у нашому народі. Важко його зрозуміти простому землянину. Як це можуть поєднатися в одній особі почуття й переживання найнужденнішого кріпака, старця в драній свитині та найвищого мислителя, найбільшого патріота рідної землі – від найменшої частковості до найбільшого узагальнення» [8, с. 10].

Культура забезпечує збереження і розвиток національних традицій, без яких годі й сподіватися на успіхи, бо лише на базі культури виробляються ціннісні орієнтації суспільства, формується повноцінне соціокультурне середовище. М. Бердяєв визначав: «Культура є живий процес, жива доля народів, кожна культура має духовну основу, бо вона є продуктом творчої енергії людини, своєрідною конденсацією психоемоційної стимуляції духу» [1, с. 26].

Неповторна спадщина українських архітекторів, скульпторів, живописців, яскрава самобутність поетичного, метафоричного, живописного кіно, досягнення в різних мистецьких напрямках і стилях засвідчують про те, що українська культура зі своїми специфічними рисами органічно вписується й збагачує надбання світової.

Студентам, які поповнять когорту української інтелігенції, необхідно засвоювати, що саме у мистецтві «людина зустрічається з духом» (Г.-Г. Гадамер). Не випадково видатний учений і мислитель В. Вернадський у своєму щоденнику в 1941 р. записав: «Величезні невдачі нашої влади – результат ослаблення її культурності» [2, с. 131]. Нівеляцію культурного й інтелектуального потенціалу влади він пояснює знищенням мільйонів представників справжньої інтелігенції України внаслідок репресій, розстрілів, заслань.

Однією з визначальних помилок є те, що культуру, духовність розглядають як щось другорядне порівняно з економікою. Цікавими у цьому плані є доводи знаменитого американського філософа Френсіса Фукуями. У своїй праці «Кінець історії і остання людина» він звертається до праці Платона «Держава» і наводить приклад із неї, де відбувається розмова між Сократом і двома молодими афінськими аристократами. Вони намагаються змалювати облаштування справедливого міста, яке, на їхню думку, має бути забезпечене класом воїнів для захисту від зовнішнього ворога. Сократ цього не заперечує, але наголошує, що головною властивістю, визначальною якістю цих воїнів має бути тімос – одухотвореність, духовність (з грецької мови). Ф. Фукуяма переконує, що духовність – це той первинний чинник, який впливає на процес засвоєння суспільством ринкової економіки [11, с. 257].

Сьогодні, коли Україна бореться з російським агресором, мова й національна культура є найпершим оплотом збереження національної ідентичності. Адже Слово завжди було зброєю, «мечем духовним» (Л. Баранович). Пересторогою звучать слова Л. Костенко «Нації вмирають не від інфаркту, спочатку їм відбирає мову...». Пророчим є твердження царя

Давида: «Кожен народ повинен берегти свою мову більше, ніж свої кордони, бо мова – головна його оборона, далеко більшої міцності, ніж усі її фортеці».

Наша кафедра спонукає звертатися до величезної культурної спадщини митців у широкому значенні цього слова, бо митець – це той духовний інструмент, який творить зв'язок між вічністю і «своїм» часом, бо його творчість – це з'ява «вічного» в часі на певному історичному просторі. Кожен із українських митців своєю креативною працею оберігає одну з найважливіших цінностей українського народу – його мову і рідною мовою духовно єднає народ у єдине ціле, щоб сформувати «з величезної етнічної маси українську націю, суцільний культурний організм» (І. Франко). Ця проблема і в XXI столітті залишається вкрай актуальною.

Список використаних джерел:

1. Бердяєв М. Воля до життя і воля до культури. *Психологія і суспільство*. 2015. № 3. С. 24–30.
2. Вернадський В. «Коренные изменения неизбежны»... Из дневника 1941. *Литературная газета*. 1988. 16 марта. С. 131.
3. Гадамер Г.-Г. *Герменевтика і поетика: вибрані твори*: Пер. з нім. К.: Юніверс, 2001. 280 с.
4. Дзюба І. *Бо то не просто мова, звуки...: цикл статей*. Дрогобич: Коло, 2012. 380 с.
5. Жулинський М. *Нація, культура, література: національно-культурні міфи та ідейно-естетичні пошуки української літератури*. К.: Наукова думка, 2010. 560 с.
6. Костенко Л. Україна як жертва і чинник глобалізації катастроф. *День*. 2003. № 76. Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/akciyadnya/ukrayina-yak-zhertva-i-chinnik-globalizaciyi-katastrof>
7. Лизанчук В. Боронімо, оберігаймо українську цивілізацію від зовнішніх і внутрішніх агресорів! *Слово Просвіти*. 2018. Ч. 39. С. 4.
8. Мушкетик Ю. Жмут спогадів: принагідні записи з різних років. *Літературна Україна*. 2020. № 49–50. С. 10.
9. Павличко Д. Любити рідну мову // Д. Павличко. *Мово рідна, слово рідне!.. Вірші, поеми, статті*. К.: Веселка, 1989. С. 6.
10. Ушинський К. Рідне слово // Ушинський К. *Вибрані педагогічні твори*: в 2 т. К.: Рад. шк., 1983. Т. 1. С. 121–133.
11. Фукуяма Ф. *Конец истории и последний человек*. М.: Ермак, 2004. 588 с.
12. Marvan J. *Brána jazykem otvíraná*. Praha: Academia, 2004. 433 s.

ПРОФЕСІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЧЕТВЕРТОЇ ІНДУСТРІАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

*Ковтун Н.М., д. філос. н., доц., професор кафедри філософії та політології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
Ковтун Ю.В., к. філос. н., викладач суспільних дисциплін,
Житомирський міський ліцей № 1*

У ситуації впровадження карантинних заходів внаслідок пандемії Covid-19 та зростаючої діджиталізації і роботизації виробництва як у розвинутих країнах світу, так і в країнах периферії і напівпериферії світ-системи, актуальною залишається проблема профорієнтації молодого